

До історії створення Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України

НАТАЛІЯ БУЛАВІНА

Постановка проблеми. Створення Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України є однією з важливих сторінок в історії новітнього мистецтва України. Адже з його появою були зроблені перші кроки з боку держави в подоланні відчуженості до сучасного мистецтва і включення його до офіційно визнаної культури з відповідним визначенням правових, організаційних і економічних засад його розвитку. Принциповою відмінністю структурної моделі ІПСМ НАМ України є ефективне поєднання теоретичних досліджень з впровадженням і засвоєнням новітніх досягнень і використанням новітніх методик і технологій, що дає змогу розробляти експериментально-пошукові моделі розвитку сучасного мистецтва, сприяти формуванню чіткої соціальної і культурної дійсності країни.

Мета публікації. У даній публікації ставиться завдання накреслити передумови і основні етапи створення Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України. Також буде розглянуто специфіку його діяльності, напрацьований науковий і творчий доробок. Введена в обіг інформація буде корисною для спеціалістів, що спрямовують свої дослідницькі інтереси до сфери сучасного мистецтва України.

Стаття виконана відповідно до плану наукових досліджень Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України.

Аналіз літератури. На сьогодні в спеціалізованій літературі історія створення і функціонування даної наукової організації знайшла відображення у Віснику Академії мистецтв України (2007) і декількох мистецтвознавчих публікаціях Н. М. Булавіної, серед яких: «Мистецтво в тенетах глобалізації. Український варіант: перезавантаження» (2006), «Мистецтво в новому полі видимості» (2007). Окрім того, деякі положення статутної діяльності, інформація про наукову роботу і творчо-виставкові проекти ІПСМ НАМ України викладені в мережі Інтернет на сайті www.mari.kiev.ua і електронному довідковому ресурсі www.ru.wikipedia.org.

Результати роботи. Результати дослідження базуються як на документальних матеріалах, так і на особистих спогадах і сучасному досвіді роботи і спілкування автора, спрямованих на те, щоб якнайповніше відновити хід процесу створення організації та розкрити її сьогоденні позиції.

З набуттям Україною незалежності ми стали свідками швидкої політичної та культурної демократизації суспільства, яка супроводжувалася суттєвими соціально-психологічними трансформаціями. Динаміка змін 1990-х торкнулася і сучасного мистецтва, що підживлювалося новими ідеологемами й новою

енергією multiplicities художніх практик, які викликали до життя появу в країні принципово нових, таких, що раніше не мали місця в радянській ситуації, структур, що намагалися обслуговувати мистецькі процеси, котрі поштовхували темпи розвитку. Підтримкою кураторської діяльності, налагодженням міжнародних зв'язків, опануванням нових експозиційних форм займалися інституції, організовані в форматі приватних ініціатив, як правило, коштом іноземних благодійних фондів. Різноманітні центри, галереї, салони та інші творчі угруповання вирізнялися стихійністю й несистемністю, тому більшість з них так само швидко зникали, як і утворювалися. Разом з тим існувало декілька центрів сучасного мистецтва, політика яких носила характер систематичного сприяння місцевим творчим починанням, з впливовим концептом на організацію мистецького простору України, і серед них, безумовно, слід виокремити Центр сучасного мистецтва ім. Дж. Сороса.

Втім, не дивлячись на руйнацію стереотипів і позитивне примноження прогресивного творчого досвіду, небачену доти експозиційну активність, ситуація в сучасному українському мистецтві цього десятиліття не додавала оптимізму його учасникам. Актуальна творчість все ще лишалася маргінальним явищем у загальнохудожньому процесі України, оскільки так само гостро стояло питання її легітимізації, себто долучення до офіційно визнаної культури, надання їй релевантних повноважень поряд з традиційним мистецтвом, розповсюдження передових напрацювань серед українського загалу. Політка «не помічання» з боку державних структур і незажаданість важливих критичних складових рефлексій митців унеможливувала формування чіткої соціальної та культурної дійсності країни і тим більше не спрацьовувала на формування очевидної культурної ідентичності України в сучасному глобалізованому світі. Вітчизняне актуальне мистецтво, як і

раніше, було відсутнє на найважливіших світових художніх форумах, а полохливі спроби подолати негатив такої ситуації, налагодити комунікацію із загальносвітовим креативним ресурсом, чимраз примножували конфлікти, демонстрували брак елементарного досвіду входження та участі в глобалізованій арт-системі, як, скажімо, перший український вихід на 49-ту Міжнародну виставку сучасного мистецтва (Венеційське бієнале).

Із плином часу поступові структурні зрушення торкаються і моделі «іншого» мистецтва і пов'язані вони зі зміною в українській суспільно-культурній свідомості балансу пріоритетів між «новим» і «традиційним і стабільним» та усвідомленням розуміння необхідності вироблення адекватної стратегії у мистецькій політиці, що відповідає б міжнародним інтелектуальним вимогам, завоювання репутації, аби уникнути небезпеки вступити на тупиковий шлях у бік ізоляціонізму й опинитися на маргіналіях сучасного глобального арт-процесу.

Для самих учасників, що були задіяні в сучасному культурному ходові і відчували весь негатив відсутності організованості в художньому житті, розгуртування арт-суспільства, недостатню модернізацію державної культурної політики, чимбільш очевидно мислиться потреба в персональних активних діях. Відтак вони особисто ініціюють серйозні проекти, спрямовані на підтримку та розвиток професійного актуального мистецтва України. Так, художник і теоретик Віктор Дмитрович Сидоренко, який плідно працює в сучасному арт-полі, на власному досвіді роботи на той момент у керівництві Національної спілки художників України, стикається з усіма складнощами, пов'язаними з просуванням «нетрадиційних» творчих практик в офіційній фаховій організації митців, в якій художники експериментального спрямування з негласним статусом «невизнаних одинаків» були змушені вступати

й працювати у секціях, традиційний розподіл яких, попри нові запити часу, не переглядався роками (від радянських часів) і це, відповідно, примушувало їх штучно підлаштовуватися під «те, що було» (єдиним виключенням із цього правила була Львівська організація Національної спілки художників, де існувала і існує дотепер секція візуального мистецтва, заснована В. Бажаєм). Втім проблеми реалізації художників-актуалістів на рівні всеукраїнського професійного об'єднання, були не єдиними, адже сучасному мистецтву в Україні ніяк не вдавалося подолати своє маргінальне положення в системі офіційно визнаної культури і «пробитися» до свідомості широкої вітчизняної публіки. Наочна «ненормальність», архаїчність ситуації примушує В. Д. Сидоренка звернутися по досвід до найближчих сусідів України — Польщі, Росії, Чехії, Угорщини, і, ретельно його опрацювавши, за організаційної підтримки колег-однодумців (Н. М. Булавіної, О. М. Міщенко, О. І. Соловйова) ініціювати створення адекватної часової ситуації спеціалізованої фахової інституції, котра здійснювала б практичні дії зі сприяння розвитку сучасного мистецтва України, його інфраструктури, просвітницького дискурсу і, на відміну од попередніх об'єднань, функціонувала б на кошти саме своєї держави, а не виключно на пожертви окремих закордонних благодійних фондів. Ініціатива авторитетного художника знаходить допомогу керівництва Академії мистецтв України — А. В. Чебикіна, І. Д. Безгіна, М. О. Криволапова, інших членів Президії АМУ, які підтримали ідею створення у структурі АМУ Інституту проблем сучасного мистецтва. За сприяння Міністерства культури і мистецтв України, позитивного відгуку Віце-президента НАН України І. Ф. Кураса, доброї волі Віце-Прем'єр-Міністра України з гуманітарних питань В. П. Семиноженка у грудні 2001 р. Постановою Кабінету Міністрів України № 578-р від 13.12.2001 ІПСМ АМУ був заснований [1].

З утворенням нової інституції, яка органічно об'єднала можливості державного ресурсу й зусилля активних діячів, задіяних у сучасному арт-процесі, важливі перші кроки із подолання відчуженості від «неофіційного» мистецтва з боку держави було зроблено. Українська влада дедалі виразніше розуміє репрезентативну цінність сучасного мистецтва, сприймає і використовує його можливості бути задіяними до процесів соціального регулювання на усіх щаблях, допомогти суспільству стати більш відкритим і динамічним, позбавитися стереотипів.

А новітня академічна інституція на чолі з директором — В. Д. Сидоренком, з принципово іншою структурною моделлю, адекватною теперішньому часовому вимірові, невеликим адміністративно-творчим ядром і мобільною системою функціонування відділів і лабораторій, організованих за принципом ефективних науково-творчих колективів з художників-практиків і теоретиків мистецтва, — розпочала студії на специфічному терені сучасної культури, з фундаментальним препаруванням її явищ, процесів і ресурсу.

Вже в перший рік роботи молоді організації (2002 р.) її співробітникам було надане право репрезентувати Україну на найпрестижнішому світовому арт-форумі — ювілейній 50-й Міжнародній виставці сучасного мистецтва (Венеційській бієнале). Розроблений і експонований (2003 р.) національний проект «Жорна часу» (комісар О. К. Федорук) під кураторством В. Д. Сидоренка, О. І. Соловйова, В. П. Бурлаки отримав широкий резонанс і розголос у вітчизняних і міжнародних ЗМІ, позитивні відгуки фахової критики і надалі неодноразово був запрошений міжнародними кураторами для участі в інших експозиційних формах. Серед них слід назвати такі, як: «Швидше за історію» в Музеї сучасного мистецтва KIASMA (Фінляндія), «Кров — лінії й зв'язки» в Денверському музеї сучасного мистецтва (США), «Траверс Відео» 10-й Міжнародний фестиваль інсталя-

ції та відео в Тулузі (Франція), «Тепер» V Міжнародний арт-фестиваль у Магдебурзі (Німеччина) та ін.

У теперішній час до фундаментальних теоретичних розробок Інститут додає експериментальні дослідження з використанням і засвоєнням можливостей новітніх технологій (співпрацює з Інститутом сцинтиляційних матеріалів НАМ України), здійснює активну розробку стратегій й ефективних методів для розповсюдження досвіду актуальних мистецьких практик серед широкого українського загалу. Окрім того, ініціативи ІПСМ НАМ України, націлені на створення інтелектуальної атмосфери навколо явищ сучасної культури й мистецтва, також реалізуються через видання наукових збірок (з 1998 — «Мистецтвознавство України»; з 1999 — «Мистецькі обрії»; з 2003 — «МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія»; з 2004 — «Сучасне мистецтво»; з 2004 — «Сучасні проблеми дослідження, реставрації й збереження культурного спадщини»; з 2004 — «Художня культура. Актуальні проблеми»; з 2005 — «Сучасні проблеми художньої освіти в Україні»; з 2008 — ілюстрований журнал «Арт-Курсив») і монографій (колективні: «Нариси з історії кіномистецтва України», «Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття», «Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ століття: В 2 кн.»), розробку освітніх проектів, організацію конференцій, семінарів, проведення майстер-класів, співробітництво із спорідненими закордонними інституціями [2].

Різнобічна діяльність Інституту на даний час впроваджується авторитетним науковим і творчим колективом, який об'єднав академіків і членів-кореспондентів Національної академії мистецтв України, докторів і кандидатів наук, професорів і доцентів, визнаних фахівців

в галузях візуального мистецтва, музики, театру, кіно, архітектури, культурології і трансцендентної естетики.

З роками постійно розширюється і творчий доробок Інституту — організація і проведення численних українських і міжнародних художніх виставок, проектів, пленерів, фестивалів, серед яких — «Жорна часу», Венеційське бієнале (Італія); «Східні сусіди», куратор Л. М. Березницька (Утрехт, Нідерланди); «Аутентифікація», куратор В. Д. Сидоренко (Франція); «Арт Париж», куратор П. Дорошенко (Франція); «Гоголь Fest», 2008 — куратор В. Д. Сидоренко та 2009 — куратор А. П. Соломуха (Україна); «Гурзуфські сезони», куратор О. О. Авраменко (Україна); «Київ-Париж», куратор О. І. Клименко (Україна); «Міжнародний фестиваль соціальної скульптури», куратори В. Д. Сидоренко, О. В. Чепелик (Україна); «Нові спрямування», куратори В. Д. Сидоренко, О. І. Соловйов (Україна); «Київська сюїта», куратор Н. М. Булавина (Україна) та багато ін.; створення документальних і художніх фільмів: «Микола Вінграновський у синьому небі» (режисер Р. Сергієнко), «Одного разу я прокинусь» (режисер М. Ю. Кондратьєва), «Реальний майстер-клас» (О. В. Чепелик).

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, що створення в 2001 р. ІПСМ НАМ України було значним кроком у сфері державної політики щодо визначення на офіційному рівні правових, організаційних і економічних засад розвитку сучасного мистецтва. А ефективне поєднання теорії з практикою, що є специфікою інституції, дає змогу розробляти експериментально-пошукові моделі розвитку сучасного мистецтва, практично сприяти формуванню цілісного інформаційно-культурного простору нашої країни, створювати матрицю для її сильної ідентичності в глобалізованому світі.

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 578-р від 13.12.2001 «Про заснування Інституту проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України» [електронний документ]. — Доступний з: <http://kmu.gov.ua>.
2. Докладніше про це можна дізнатися на офіційному інтернет-сайті ІПСМ НАМУ [електронний документ]. — Доступний з: <http://mari.kiev.ua>.

Анотація. Автор статті описує історію створення Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Досліджує передумови заснування організації й розглядає специфіку та окремі моменти сьогоденної її діяльності.

Ключові слова: Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, актуальне мистецтво.

Аннотация. Автор статьи описывает историю создания Института проблем современного искусства Национальной академии искусств Украины. Исследует предпосылки создания организации, рассматривает ее сегодняшнюю специфику и отдельные моменты деятельности.

Ключевые слова: Институт проблем современного искусства Национальной академии искусств Украины, актуальное искусство.

Summary. The author of this article describes the history of creation of Modern Art Research Institute of National Academy of Arts of Ukraine. The author investigates the reasons of creation of organization and considers its today's specificity and separate moments of activity.

Keywords: Modern Art Research Institute of National Academy of Arts of Ukraine, actual art.